

mgr Mariusz Filipiuk
Stadnina Koni w Janowie Podlaskim

Wybrane problemy obrotu w prawie autorskim i prawach pokrewnych

Chosen problems of trading in copyright and related rights

Streszczenie: Regulacje z zakresu prawa autorskiego i praw pokrewnych są w ostatnich latach przedmiotem ożywionej dyskusji związanej nie tylko z rozwojem technicznych możliwości korzystania z utworów i przedmiotów praw pokrewnych, lecz także pojawianiem się nowych zjawisk w obrocie prawami autorskimi, które należą do swego rodzaju szarej strefy prawa autorskiego. Problemy takie, jak komercjalizacja osobistych praw twórców, piractwo komputerowe czy też kwestie związane ze stosowaniem prawa konkurencji w prawie autorskim wymagają niewątpliwie szerszego rozpatrzenia. Niniejszy artykuł omawia wskazane problemy i stanowi wstęp do szerszej dyskusji związanej z przedstawioną tematyką.

Słowa kluczowe: prawo autorskie, prawa pokrewne, obrót prawem autorskim i prawami pokrewnymi

Abstract: The provisions of the copyright and related rights law are currently the subject of lively discussion. Such a discussion is connected not only with the development of the technical possibilities to use the works and objects of related rights, but also with new phenomena which constitute a kind of "grey zone" of copyright law. Problems such as commercialization of moral rights, computer piracy and the matter of application of competition law in the provisions of copyright law undoubtedly require wider consideration. The article describes the afore mentioned problems and serves as an introduction to a wider discussion considering presented matter.

Keywords: copyright, related rights, trading of copyright and related rights

Wstęp

Prawo autorskie, będące częścią prawa własności intelektualnej, ma na celu zapewnienie ochrony interesów autora poprzez ustanowienie reguł związanych z tworzeniem utworów oraz obrotem nimi. Zasadniczo możemy więc wyróżnić 2 płaszczyzny działań twórcy: płaszczyznę kreacyjną i płaszczyznę handlową. W ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych podział taki jest również widoczny, prawa autorów podzielono bowiem na uprawnienia osobiste oraz uprawnienia majątkowe. Z jednej strony więc istnieje konieczność zaspokojenia *moral rights* stanowiących wyraz więzi autora ze swoim tworem, z drugiej zaś nie mniej ważne są kwestie ekonomiczne. Stworzenie utworu wymaga bowiem znacznego wysiłku, który poza nagrodą w postaci uzyskania uznania publiczności, powinien być wynagrodzony w formie pieniężnej. Prawidłowość ta istniała daleko wcześniej przed powstaniem pierwszych regulacji prawno-autorskich w postaci mecenatu sztuki, przejawiającego się w sponsoringu artystów prowadzonym przez możnowładców. To kwestie ekonomiczne stanowiące nieodłączny

element twórczości, leżały u podstaw pierwszych regulacji prawa autorskiego. Wywodzący się z anglosaskiego porządku prawnego dokument, uważany powszechnie za pierwszą ustawę prawnoautorską – *An Act for the Encouragement of Learning* z 1710 r. oraz późniejsze akty prawne, a także orzecznictwo z precedensem w sprawie *Millar vs. Taylor* na czele, stanowiące fundamenty tej gałęzi prawa, opierały się wyłącznie na majątkowej koncepcji prawnoautorskiej, pomijając kwestie praw osobistych¹. Abstrahując od historii relacji pomiędzy obiema kategoriami uprawnień, należy zauważyć, że późniejsze regulacje zarówno międzynarodowe jak i krajowe, w tym polska ustawa z dnia 4 lutego 1994 o prawie autorskim i prawach pokrewnych, przyznające co prawda ochronę *moral rights*, większą wagę zdają się przywiązywać do kwestii praw majątkowych.

Problematyka obrotu prawami autorskimi w kontekście praw majątkowych i ich ochrony jest kwestią niezwykle istotną. Odnosząc się do prawnych aspektów bezpieczeństwa obrotu prawami autorskimi należy zwrócić uwagę, iż dla ochrony tego rodzaju czynności opracowano pewien system. System ten, a w szczególności jego bezpieczeństwo można zaś badać na wiele sposobów. Interesującym wydaje się odwołanie do postrzegania względów bezpieczeństwa w sposób szczególny, w literaturze angielskiej określanego mianem *security mindset*. Termin *security mindset* odnosi się do określonego sposobu myślenia, percepcji świata. Osoby czuwające nad bezpieczeństwem systemów muszą być świadome, jakie są ich wady. To krytyczna analiza istniejących rozwiązań oraz świadomość ich niedoskonałości pozwala na wprowadzenie nowych rozwiązań lub usprawnienie istniejących i tym samym zwiększenie poziomu ochrony².

Komercjalizacja praw osobistych

Opisane powyżej regulacje odgrywają niewątpliwie istotną rolę w zabezpieczeniu obrotu prawami autorskimi, na gruncie praktyki powstaje jednak szereg problemów. Jednym z nich jest komercjalizacja praw osobistych autora. Jak wspomniano wcześniej, jedynie prawa majątkowe mogą być przedmiotem obrotu. Istotnym zagadnieniem jest więc kwalifikacja prawna sytuacji w której dokonywane jest rozporządzenie autorskim prawem osobistym. Zakres tego problemu stopniowo się rozrasta, co wynika z faktu, iż w warunkach czysto ekonomicznych coraz częściej brak miejsca na osobiste piętno twórcy³. Prawa osobiste twórcy, będące wyrazem więzi pomiędzy autorem a utworem przez niego wykreowanym, podlegają stopniowej degradacji. Każda dziedzina prawa, w tym również prawo autorskie, określa stan idealny, często różny od tego istniejącego w rzeczywistości. Problem ten pojawia się także w przypadku praw osobistych twórcy, których prawnie uregulowana niezbywalność i niemożność zrzeczenia się w praktyce często bywa omijana. W związku z tym w doktrynie pojawiają się postulaty wprowadzenia pew-

¹ *Millar v. Taylor*, 98 Eng. Rep. 201, 4 Burr. 2303 (Court of King's Bench, 1769).

² http://www.wired.com/politics/security/commentary/securitymatters/2008/03/securitymatters_0320.

³ P. Podrecki (red.), *Prawo Internetu*, Wydawnictwo Prawnicze "LexisNexis", Warszawa 2007, s. 362.

nych ograniczeń w zakresie osobistych praw autora w stosunku do utworów o charakterze czysto gospodarczym⁴. W tym kontekście trudno jednak bez dokonywania uogólnień oddzielić dzieła o charakterze gospodarczym od innych rodzajów utworów. Wynikające już z koncepcji Johna Locke'a przekonanie, iż praca uzasadnia temu, kto ją świadczył, prawo do wyłącznego jej rezultatu i wyłączenia tak powstałego dobra z użyteczności publicznej, będące podstawą praw majątkowych, pozwala zauważyć, iż zysk dla autora jest niezbędnym bodźcem pobudzającym do dalszej twórczości⁵.

Istotne znaczenie w zrozumieniu zjawiska komercjalizacji prawa autorskiego ma pochodzenie tej gałęzi prawa. To nie prawa osobiste, lecz właśnie majątkowe aspekty twórczości regulowane były w pierwszych dokumentach prawnautorskich. W związku z tym nie dziwi powstanie nowej tendencji rozwoju prawa autorskiego zezwalającej na obrót *moral rights*. Koncepcję, pozwalającą na ograniczenie praw osobistych poprzez zastosowanie konstrukcji "dozwolonego wykorzystania" utworów o charakterze gospodarczym, stworzył A. Dietz. Oparta miałaby być ona na szeregu przesłanek, których jednoczesne spełnienie pozwalałoby na wykonywanie praw osobistych podmiotowi innemu niż sam twórca. Do przesłanek tych należałyby: charakter, wartość i zastosowanie dzieła, istota i zakres wprowadzanych w nim zmian, odwracalny lub nieodwracalny ich charakter, okoliczności stworzenia utworu w ramach stosunku pracy oraz określenie, czy przy powstawaniu utworu zamawiający miał możliwość wpłynięcia na stan ostateczny utworu⁶. Jak wspomniano jednak wcześniej, konstrukcja taka budziłaby niewątpliwie wiele problemów natury praktycznej związanych z kwalifikacją poszczególnych rodzajów utworów, prowadząc do znacznego zawężenia ochrony praw osobistych. W chwili obecnej, pomimo powstających koncepcji w tym zakresie, brak jest regulacji pozwalającej na obrót *moral rights*. Problem bezpieczeństwa obrotu jest w tym kontekście o tyle istotny, iż zjawisko to przeniosło się do tzw. szarej strefy, co oznacza iż brak jest nadzoru prawnego państwa. Daje to pole do szerokiego rodzaju nadużyć, których zwalczanie jest niemożliwe, gdyż zgodnie ze stanem prawnym nie ma warunków do ich powstawania.

Piractwo komputerowe

Jednym z najistotniejszych problemów dotyczących obrotu prawami autorskimi jest piractwo komputerowe. Pojęcie to odnosi się do „zagrożonego sankcjami karnymi wytwarzania i/lub naruszania praw własności intelektualnej. Za piractwo uważa się również bezprawne przechwytywanie nadań radiowych i telewizyjnych, a także innych usług świadczonych w społeczeństwie informacyjnym”⁷. Piractwo komputerowe, w szczególności w odniesieniu do określenia jego stopnia, bywa

⁴ P. Białecki, *Zasada jednolitości ochrony praw osobistych twórcy na tle komercjalizacji prawa autorskiego*, [w:] *Problemy prawa własności intelektualnej*, red. J. Barta, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003, s. 84.

⁵ J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), *Prawo własności intelektualnej*, Wydawnictwo Prawnicze „LexisNexis”, Warszawa 2009, s. 28-30.

⁶ Tamże, s. 81.

⁷ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Oficyna Wydawnicza a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010, s. 196.

często ujmowane w sposób wąski odnoszący się jedynie do programów komputerowych. I tak w ramach badania dokonanego przez Business Software Alliance w 2011 r. aż 54% oprogramowania użytkowego pochodzi z nielegalnych źródeł. Spośród Krajów UE jedynie Łotwa, Grecja, Rumunia i Bułgaria charakteryzują się większą skalą tego zjawiska⁸. Ujmowanie piractwa w znaczeniu węższym w tym kontekście wydaje się nieuzasadnione. Utwory audiowizualne czy muzyczne są często także przedmiotem działań zabronionych podejmowanych w środowisku elektronicznym. Także wobec nich dokonywane jest obejście zabezpieczeń, a następnie udostępnienie za pośrednictwem internetu. Działania takie mają tym samym wszystkie znamiona piractwa komputerowego, dlatego też uzasadnione jest stosowanie tego określenia w ujęciu szerszym. Piractwo nie jest kategorią jednolitą, w jego ramach można bowiem wyróżnić:

- a) fałszowanie, dążące do osiągnięcia zysku działanie polegające na dokonywaniu sprzedaży oprogramowania wytworzonego w sposób niezgodny z prawem, tak by sprawiało ono wrażenie, iż zakupiony produkt pochodzi od producenta działającego zgodnie z prawem;
- b) *softling*, który opiera się na kopiowaniu programu celem jego wykorzystania przez liczbę osób większą, niż jest to określone w licencji programu;
- c) prowadzoną przez sklepy zajmujące się sprzedażą sprzętu komputerowego, instalacją programów na dyskach twardych sprzedawanych komputerów w sposób niezgodny z licencją w celu uatrakcyjnienia oferty;
- d) wypożyczanie przedmiotów prawa autorskiego i praw pokrewnych, które to działanie może prowadzić do reprodukcji utworu w pamięci komputera;
- e) piractwo sieciowe polegające na pobieraniu i udostępnianiu za pośrednictwem sieci Internet przedmiotów prawa autorskiego i praw pokrewnych w sposób niezgodny z prawem⁹.

Do czasu upowszechnienia Internetu piractwo można było określać mianem zjawiska patologicznego występującego w obrocie gospodarczym. Podstawową wówczas formą piractwa była sprzedaż nielegalnie wytworzonych kopii utworów. Niewielka dostępność urzędzeń pozwalających na samodzielne kopiowanie utworów powodowała, że obrót nielegalnymi kopiami był działalnością niezwykle dochodową.

Rozwój technologii oraz związanych z tym zagrożeń dla legalnego obrotu poprzez upowszechnienie się z jednej strony urzędzeń pozwalających na łamanie zabezpieczeń nośników, na których zawarte są utwory, jak też rozwoju cyfrowych pól eksploatacji umożliwiających wymianę przedmiotów prawa autorskiego bez konieczności posiadania nośnika materialnego. Doprowadziło to do zmiany okoliczności dokowania tego rodzaju czynów zabronionych.

Zmiana natury piractwa pozornie oddzieliła tę kategorię czynów od zjawisk patologicznych w obrocie, faktycznie jednak zmieniła jedynie jej charakter z bezpośredniego na pośredni. Obrót nielegalnymi kopiami utworów generujący dochody podmiotom nie posiadającym legitymacji do ich uzyskania, poprzez bezpośrednie konkurowanie z legalnie wytworzonymi kopiami, ustąpił miejsca technologii po-

⁸ Business Software Alliance: *Polska piąta w Unii Europejskiej według światowego badania piractwa komputerowego*, http://portal.bsa.org/globalpiracy2010/downloads/press/pr_poland_polish.pdf

⁹ B. Fisher, *Przestępstwa komputerowe i ochrona informacji*, Zakamycze, Kraków 2000, s. 72-73.

zwalającej na samodzielne dokonywanie kopii nośników utworów bez konieczności ich nabycia w sposób legalny lub nie. Z jednej strony wyeliminowane zostały więc podmioty osiągające zyski z bezprawnego obrotu, z drugiej strony zaś rozszerzony został katalog potencjalnych sprawców. Zwiększenie dostępności urządzeń służących do powielania nośników materialnych oraz zapewnienie wymiany utworów za pośrednictwem sieci komputerowych spowodowało, że nabycie dzieł w ramach nielegalnego obrotu stało się nieopłacalne, ich dostępność za pośrednictwem sieci nie powoduje bowiem żadnych kosztów. Związane jest to m.in. z funkcjonowaniem *warez scene* – grup przestępczych, których przedmiotem działania jest tzw. crackerstwo, czyli łamanie zabezpieczeń technicznych utworów, a następnie udostępnianie ich za pośrednictwem Internetu. Liczebność takich grup oraz metody ich działania są różne, łączy ich jednak jeden cel – rywalizacja prowadzona dla pozyskania nie zysku, jak miało to miejsce wcześniej, lecz odpowiedniej pozycji w półświatku pirackim. W ramach *warez scene* funkcjonują zespoły pirackie znane jako Vengeance, Reloaded, Hoodlum, FTL (faster than light) LND (legends never die) oraz TDA (The Divine Alcoholics)¹⁰.

Piractwo jest obecnie zjawiskiem występującym w głównej mierze w środowisku elektronicznym, w ramach nowych pól eksploatacji powstałych w wyniku rewolucji informatycznej. Do sieci komputerowe z Internetem na czele stanowią więc element modyfikujący dotychczasowe podejście do obrotu utworami. Obrót dokonywany jest bowiem w środowisku rządzącym się zasadami innymi od tych występujących w obrocie tradycyjnym.

Problem stosowania prawa konkurencji w obrocie prawami autorskimi

Jak wspomniano przy okazji odniesienia się do prawnych środków ochrony obrotu, jedną z regulacji zapewniających bezpieczeństwo w obrocie jest prawo antymonopolowe, którego zastosowanie w dziedzinie obrotu prawami autorskimi napotyka jednak na liczne problemy. Ich podstawy leżą już na poziomie koncepcyjnym obydwu gałęzi prawa.

Prawo konkurencji za podstawowy cel obiera bowiem przeciwdziałanie istnieniu monopolu, zapewnienie swobody działania i wolności na rynku. Powstanie monopolu w danej dziedzinie powoduje bowiem spadek innowacyjności. Prawo autorskie zaś z samej swej istoty przewiduje istnienie monopolu autora, zapewniając mu wyłączne prawa do wykreowanych utworów. Monopol twórcy ma na celu jego ochronę, zapewnienie autorowi słusznym korzyści motywujących go do kreowania nowych dzieł, a więc rozwoju innowacyjności. Na gruncie regulacji prawnoautorskich możliwe jest przy tym dokonanie treściowego i terytorialnego podziału uprawnień, prowadząc w tym kontekście do podziału rynku, co stoi w sprzeczności z propagowaną przez prawo konkurencji zasadą swobodnej wymiany dóbr i usług. Jednym z podstawowych postulatów prawa konkurencji jest wreszcie swoboda podejmowania i prowadzenia działalności¹¹.

¹⁰ T. Rychlicki, *Przestępstwa przeciwko prawom własności intelektualnej. Scena Warez. Modus operandi*, <http://cbke.prawo.uni.wroc.pl/files/ebiuletyn/Przestepstwa%20przeciwko%20prawom%20wlasnosci%20%20intelektualnej.%20Scena%20warez.%20Modus%20operandi.pdf>

¹¹ K. Lewandowski, *Prawo autorskie a prawo konkurencji. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Poznań, 3 czerwca 2009*, Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych, Poznań 2009, s. 119.

Regulacje prawnoautorskie jako podmiot uprawniony wymieniają co do zasady twórcę, czyli osobę fizyczną, która wniosła wkład w stworzenie dzieła. Oznacza to, że nadanie danej osobie takiego statusu wymaga stwierdzenia istnienia zależności między działaniem tej osoby a powstaniem utworu podlegającego ochronie¹². Jeżeli utwór tworzony jest przez dwie lub więcej osób, wówczas pojawia się kategoria współtwórcy, czyli osoby fizycznej, której z mocy ustawy od chwili ustalenia dzieła przysługują prawa autorskie do niego, wspólnie z inną osobą lub osobami fizycznymi¹³. Podmiotem praw osobistych jest wyłącznie twórca lub współtwórcy utworu, w przypadku zaś praw majątkowych może się zdarzyć, że ustawodawstwa poszczególnych państw przyznają status podmiotu prawa autorskiego osobom innym niż sami autorzy. W przypadku dzieł zbiorowych prawa majątkowe przysługują bowiem wydawcy lub producentowi. Dysponuje on prawami majątkowymi do całości utworu, natomiast prawa osobiste do poszczególnych jego części mają ich autorzy. Innym rodzajem podmiotów uprawnionych z tytułu prawa autorskiego są pracodawcy, którzy zatrudniają twórców, oraz instytucje naukowe, których uprawnienia obejmują jedynie: pierwszeństwo opublikowania utworu, prawo do korzystania z materiału naukowego w nim zawartego oraz prawo do udostępniania go osobom trzecim¹⁴. Działalność w zakresie prawa autorskiego mogą więc podjąć wskazane podmioty lub podmioty, na rzecz których przekazano prawa majątkowe, nie można więc w tym kontekście mówić o swobodzie działalności. Problemu tego nie należy jednak mylić ze swobodą twórczości. Fakt, iż każdy może zostać twórcą, nie oznacza bowiem, iż każdy może dokonywać obrotu. To dopiero uzyskanie miana twórcy bądź nabycie praw majątkowych pozwala na obrót utworami.

Wspomniany wcześniej monopol autora jest jednakże ograniczony do kontroli konkurencji w ramach rynku pierwotnego. Sprzedaż nośnika, na którym zapisany jest utwór, prowadzi bowiem do tzw. wyczerpania prawa. Autor lub inna osoba dysponująca prawami majątkowymi traci więc możliwość kontroli konkurencji na rynku wtórnym, dany nośnik może być bowiem przedmiotem dalszego obrotu, co widoczne jest chociażby w funkcjonowaniu antykwariatów. Istotnym zagadnieniem związanym z konstrukcją wygaśnięcia prawa jest fakt, iż ma ona zastosowanie wyłącznie do utworów zapisanych na nośnikach materialnych. Pojawia się w tym kontekście problem wyczerpania prawa autorskiego co do utworów dystrybuowanych drogą cyfrową. Konstrukcja ta stanowi swoistą równowagę pomiędzy opartym na monopolu twórcy prawem autorskim a prawem konkurencji¹⁵. Jest to kwestia o tyle istotna, że wyczerpanie prawa do utworu nie istnieje w środowisku cyfrowym. Brak rynku wtórnego oznacza odejście od kompromisu pomiędzy inte-

¹² J. Sieńczyło-Chłabicz (red.), *Prawo własności intelektualnej*, Wydawnictwo Prawnicze „LexisNexis”, Warszawa 2009, s. 58.

¹³ R. Golań, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Wydawnictwo C. H. Beck Warszawa 2010, s. 113.

¹⁴ Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 04.02.1994 (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. nr 90, poz. 631).

¹⁵ J. Pałka, *Prawo konkurencji UE a prawo autorskie - konflikt pozorny, zażegnany czy nieunikniony?* http://www.academia.edu/1238730/Prawo_konkurencji_Unii_Europejskiej_a_prawo_autorskie_-_konflikt_pozorny_zazegnany_czy_nieunikniony.

resami konsumentów a interesami twórców, dając tym drugim faktycznie nieograniczony monopol w zakresie dystrybucji, wzmocniony ochroną zabezpieczeń technicznych¹⁶.

Kolejnym problemem powstałym w środowisku cyfrowym a związanym z czynami nieuczciwej konkurencji jest tzw. sprzedaż wiązana określana mianem *tyngu*. Na mocy art.102 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej „nie można uzależniać zawarcia umowy od przyjęcia przez partnera zobowiązań dodatkowych, które ze względu na swój charakter lub zwyczaje handlowe nie mają związku z przedmiotem tych kontraktów”¹⁷. Na gruncie tym wynikła sprawa Microsoftu związana ze sprzedażą systemu operacyjnego razem z odtwarzaczem multimedialnym Windows Media Player. Praktykę taką uznano za czyn nieuczciwej konkurencji, co zaowocowało dalszymi sprawami, w tym skargą na nadużywanie pozycji dominującej poprzez dodawanie do systemu przeglądarki Internet Explorer złożoną przez producenta przeglądarki Opera¹⁸. Problem ten pojawia także się przy stosowaniu zabezpieczeń technicznych, których specyfika wymaga niekiedy dodatkowego programu, niezbędnego dla odtworzenia utworu. Dzieje się tak np. na rynku książek elektronicznych, część wydawców dystrybuje ebooki w szyfrowanych formatach, które mogą być odtworzone wyłącznie za pomocą programów pozwalających na deszyfrowanie takiego pliku. Programy takie dostępne są co do zasady na stronie wydawcy. Brak odpowiedniego oprogramowania uniemożliwia tym samym odtworzenie książki elektronicznej m.in na czytnikach książek elektronicznych¹⁹.

Należy wreszcie zwrócić uwagę na kwestie związane z funkcjonowaniem organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Powiązanie prawa konkurencji z prawem autorskim na gruncie działania tego rodzaju podmiotów wydaje się być kwestią dyskusyjną. Jak stanowi bowiem art. 104 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, za organizacje tego rodzaju uważa się „stowarzyszenia zrzeszające twórców, artystów wykonawców, producentów lub organizacje radiowe i telewizyjne, których statutowym zadaniem jest zbiorowe zarządzanie i ochrona powierzonych im praw autorskich lub praw pokrewnych oraz wykonywanie uprawnień wynikających z ustawy”²⁰. Ustawa określa tym samym status prawny organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi określając go jako stowarzyszenie. Stowarzyszenie jest zaś prowadzone w celach niezarobkowych²¹. Stosowanie prawa konkurencji mogłoby wydawać się więc nieuzasadnione, bowiem ta gałąź prawa łączy się wyłącznie z działalnością gospodarczą, a więc działalnością zarobkową prowadzoną w sposób zorganizowany i ciągły²². To odpłatny charakter działania organizacji pozwala na stosowanie przepisów

¹⁶ Tamże, s. 12.

¹⁷ Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U. C 326 z 26.10.2012).

¹⁸ J. Kępiński, K. Klafkowska-Waśniowska, R. Sikorski (red.), *Konkurencja a własność intelektualna*, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 57.

¹⁹ J. Pałka, *Prawo konkurencji UE a prawo autorskie - konflikt pozorny, zażegnany czy nieunikniony?* http://www.academia.edu/1238730/Prawo_konkurencji_Unii_Europejskiej_a_prawo_autorskie_-_konflikt_pozorny_zazegnany_czy_nieunikniony.

²⁰ Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 04.02.1994 (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. nr 90, poz. 631).

²¹ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (tekst jednolity Dz.U. 2001 nr 79, poz. 85).

²² Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. 2004 nr 173, poz. 1807).

prawa konkurencji, co w przypadku stowarzyszeń, którymi są organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, wydaje się nie posiadać tego przymiotu. Warto odwołać się w tym kontekście do stanowisk judykatury. Europejski Trybunał Sprawiedliwości odnosząc się do tej kwestii w sprawie *Ministre Public vs. Tournier* wskazał, iż prawo autorskie podlega ogólnym regułom konkurencji²³. Wynikało to już z wcześniejszego uznania organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi na gruncie orzecznictwa europejskiego za przedsiębiorców²⁴. Uzasadnienie takiego określenia tego podmiotu jednoznacznie określił Sąd Najwyższy zauważając, iż fakt pobierania przez organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi części opłat uiszczanych na rzecz twórców pozwala na stwierdzenie odpłatności tego rodzaju usług, przesądzając o przyznaniu organizacjom zbiorowego zarządzania prawami autorskimi statusu przedsiębiorcy²⁵. Prawo konkurencji niewątpliwie ma więc zastosowanie także do organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

Praktyka działania organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi często napotyka na sprzeczności z prawem antymonopolowym. Widoczne jest to chociażby w działaniach ZAiKS i Stowarzyszenia Filmowców Polskich, które to Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów uznał za naruszające prawo konkurencji²⁶. Wiązało się to z faktem określenia przez te organizacje jednolitych stawek za korzystanie z utworów audiowizualnych oraz dźwiękowych wyłączając możliwość prowadzenia negocjacji w tym zakresie. Wynagrodzenie należne twórcom ustalono więc w formie stałej bez względu na wkład włożony w utworzenie dzieła oraz związane z tym koszty. Świadomość swojej pozycji oraz wskazane działania sprawiły, iż postępowanie takie miało znamiona porozumienia cenowego – najbardziej dotkliwej, zabronionej formy czynów naruszających konkurencję²⁷. Pomimo odwołania się wskazanych organizacji do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, ostatecznie podtrzymany został wyrok Prezesa UOKiK uznający takie działanie za sprzeczne z prawem²⁸.

Praktyka działania organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi często napotykała na sprzeczności z prawem konkurencji widoczne w innych decyzjach Prezesa UOKiK m.in: decyzji z dnia 24.06.2008 r. NR RWA – 19/2008 RWA-430-03/08/GM, decyzji z dnia 16 lipca 2004 r. (Nr RWA-21/2004), decyzji z dnia 25 września 2002 r. Nr DDI-82/2002, decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 24 sierpnia 2010 r. Nr DOK- 7/2010, DOK2-411-2/09/KS.

Kwestie stosowania prawa konkurencji dla zapewnienia bezpieczeństwa obrotu prawami autorskimi zdają się tworzyć swego rodzaju paradoks. Z jednej strony zapewnienie rozwoju konkurencji w kwestii obrotu prawami autorskimi wydaje się być niezwykle istotne, konkurencyjność bowiem jest niezbędna dla bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, w tym obejmującego prawa autorskie. Z drugiej zaś strony jak wspomniano wcześniej, prawo autorskie już z samej swej istoty

²³ C-395/87. Rec.1989, s. 2521.

²⁴ C-127/73 Belgische Radio en Televisie v SV SABAM and NV Fonior.

²⁵ Wyrok SN z 6.12.2007 r. III SK 16/07.

²⁶ decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 29.08.2008 r. DOK - 6/2008 DOK 2-410/3/05/BP.

²⁷ http://uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=464

²⁸ http://uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=2737

wydaje się przewidywać istnienie pewnego rodzaju monopolii. Sprzeczność ta jest jednak pozorna, wynikająca z założenia, iż pomiędzy obydwooma gałęziami prawa można stosować regułę *lex specialis derogat legi generali*, przy czym regulacje prawnautorskie pełnią tutaj funkcję *lex specialis*. Prawa autorskie nie są bowiem monopolami w znaczeniu podmiotowym, zaś pojmowanie ich w ten sposób budzi sprzeczności mające jakoby istnieć pomiędzy regulacjami prawnautorskimi a ochroną konkurencji. Obydwie gałęzie prawa są bowiem wobec siebie komplementarne, i charakteryzują się daleko idącymi interakcjami. Prawo autorskie chroni bowiem twórców, zapewniając ochronę prawną ich interesów motywując tym samym do kreowania utworów, które stanowią następnie przedmiot obrotu. Twórcy oraz osoby, które nabyły prawa majątkowe występują w obrocie na warunkach konkurencyjnych, stąd też komplementarność obydwu gałęzi prawa wynikająca z celu jakiego służą ich regulacje. Ochrona obrotu prowadzona w ramach prawa konkurencji służy bowiem także ochronie autora i jego korzyści majątkowych co jest z kolei celem regulacji prawnautorskich. To działania kreacyjne twórców mają jednak pierwotny charakter w stosunku do obrotu, w ich efekcie powstają bowiem utwory stanowiące jego przedmiot, stąd też ustawodawca dopuścił ograniczenia prawa konkurencji, na rzecz regulacji prawa autorskiego²⁹.

Wnioski

Podsumowując, obrót prawami autorskimi pomimo szeregu regulacji prawnych mających na celu zapewnienie możliwego jego bezpieczeństwa napotyka na wiele trudności. Znaczna ich część jest konsekwencją szczególnego rodzaju dóbr jakie są przedmiotem obrotu. Utwory, proces ich powstawania oraz ochrona przyznana ich twórcom rysują liczne odmienności w stosunku do typowych przedmiotów obrotu. Jedną z podstawowych różnic jest dążenie do pogodzenia przyznania autorowi prymatu w rozporządzaniu jego dziełem z interesami konsumentów oraz potencjalnych użytkowników utworu oraz rozbicie praw autora na uprawnienia o charakterze osobistym i majątkowym. Jest to o tyle istotne, iż w obrocie innego rodzaju dobrami strony traktuje się jako równorzędnych partnerów, nie przyznając pierwszeństwa interesom określonego podmiotu, jak ma to miejsce w przypadku autora. Obrotu dokonuje się zaś przedmiotami o określonej wartości materialnej nie uwzględniając osobistych więzi pomiędzy podmiotem zbywającym rzecz lub prawa a zbywaną rzeczą lub prawem. Kwestie te, charakterystyczne dla prawa autorskiego, w połączeniu z regulacją jego obrotu powodują problemy związane z określeniem granicy pomiędzy prawem autorskim a prawem konkurencji oraz problemem komercjalizacji praw osobistych.

Dokonana w ramach niniejszej publikacji analiza regulacji obrotu prawami autorskimi z punktu widzenia *security mindset* nie wyczerpuje pełnego katalogu nieścisłości i zagrożeń istniejących w praktyce. Stanowi ona raczej próbę wskazania najbardziej ewidentnych zagrożeń dla obrotu prawami autorskimi. W kontekście rozważanych zagadnień trudno też o jednoznaczne stwierdzenie, czy obrót prawami autorskimi jest zabezpieczony w wystarczający sposób. Z całą pewnością zależy to od tego, o jakim obrocie mowa, o ile bowiem obrót tradycyjny można

²⁹ D. Miąsik, *Stosunek prawa własności intelektualnej do prawa konkurencji*, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 525-526.

traktować jako względnie stabilny, oparty na regulacjach wywodzących się z prawa cywilnego, o tyle obrót elektroniczny dopiero się kształtuje pozostawiając wiele kwestii w kręgu nieścisłości mogących powodować zagrożenia.

Bibliografia

- Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie*, Oficyna Wydawnicza a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010.
- Białecki P., *Zasada jednolitości ochrony praw osobistych twórcy na tle komercjalizacji prawa autorskiego*, [w:] *Problemy prawa własności intelektualnej*, red. J. Barta, Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003.
- Fisher B., *Przestępstwa komputerowe i ochrona informacji*, Zakamycze, Kraków 2000.
- Golań R., *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Kępiński J., Kłafkowska-Waśniowska K., Sikorski R. (red.), *Konkurencja a własność intelektualna*, C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Lewandowski K., *Prawo autorskie a prawo konkurencji. materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Poznań, 3 czerwca 2009*, Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych, Poznań 2009.
- Miąsik D., *Stosunek prawa własności intelektualnej do prawa konkurencji*, Oficyna Wydawnicza a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012.
- Podrecki P. (red.), *Prawo Internetu*, Wydawnictwo Prawnicze "LexisNexis", Warszawa 2007.
- Sieńczyło-Chlabicz J. (red.), *Prawo własności intelektualnej*, Wydawnictwo Prawnicze „LexisNexis”, Warszawa 2009.

Akty prawne

- Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U. C 326 z 26.10.2012).
- Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 04.02.1994 (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. nr 90, poz. 631).
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. 2004 nr 173, poz. 1807).
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Tekst jednolity Dz.U. 2001 nr 79, poz. 85).

Orzecznictwo

- C-127/73 Belgische Radio en Televisie v SV SABAM and NV Fonior.
C-395/87. Rec.1989.
- decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 29.08.2008 r.
DOK - 6/2008 DOK 2-410/3/05/BP.
- Millar v. Taylor*, 98 Eng. Rep. 201, 4 Burr. 2303 (Court of King's Bench, 1769)
- Wyrok SN z 6.12.2007 r. III SK 16/07.

Źródła internetowe

Business Software Alliance: *Polska piąta w Unii Europejskiej według światowego badania piractwa komputerowego* http://portal.bsa.org/globalpiracy2010/downloads/press/pr_poland_polish.pdf

http://uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=2737

http://uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=464

http://www.wired.com/politics/security/commentary/securitymatters/2008/03/securitymatters_0320

Pałka J., *Prawo konkurencji UE a prawo autorskie - konflikt pozorny, zażegnany czy nieunikniony?* http://www.academia.edu/1238730/Prawo_konkurencji_Unii_Europejskiej_a_prawo_autorskie_-_konflikt_pozorny_zazegnany_czy_nieunikniony

Rychlicki T., *Przestępstwa przeciwko prawom własności intelektualnej. Scena Warez. Modus operandi*, <http://cbke.prawo.uni.wroc.pl/files/ebiuletyn/Przestepstwa%20przeciwko%20prawom%20wlasnosci%20%20intelektualnej.%20Scena%20warez.%20Modus%20operandi.pdf>